

Бондаренко А.В.**УДК 172.12****ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ**

Постановка проблеми. Комплекс проблем, пов'язаних із змінами, як в самому суспільному розвитку, так і в процесах осмислення правосвідомості, створює ситуацію особливої актуальності даної теми. Правосвідомість як одна з форм суспільної свідомості, за своєю природою досить складна і багатоаспектна, має свій зміст і логіку розвитку, тому її дослідження вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу, яким може бути соціально-філософський аналіз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою природи правосвідомості, її складовими елементами, такими як правова ідеологія, правова культура і правова психологія займаються ряд філософів, юристів, соціологів, серед яких В.Д. Бабкін, Г.І. Балюк, Н.А. Бура, В.А. Бурмістров, В.В. Головченко, П.Б. Євграфов, М.І. Козюбра, В.В. Копейчиков, В.О. Котюк, А.Ф. Крижанівський, Є.В. Назаренко, Г.І. Неліп, М.І. Неліп, В.В. Оксамитний, М.П. Орзіх, П.М. Рабінович, В.М. Селіванов, С.С. Сливка, В.Ф. Сіренко, С.Р. Станік, В.І. Старенко та ін. Проте комплексного, міждисциплінарного дослідження правосвідомості, особливостей її розвитку і формування, в сучасному філософському дискурсі поки що немає.

Постановка завдання. Розглянути структуру правосвідомості, виділити основні і другорядні елементи з метою осмислення ведучих чинників його формування і розвитку.

Правосвідомість як духовна форма освоєння буття надзвичайно багата. Інакше і не може бути, бо юридичні реалії соціального життя складні, багатоаспектні і не рідко суперечливі.

Слід зазначити, що правове усвідомлення насправді відбувається в результаті роботи всієї сукупності змістовних елементів правової ментальності, юридичної свідомості. І тут не можна з арифметичною точністю виділити ідеологічні, психологічні, етичні компоненти. Спроба звести правосвідомість лише до ідеології або психології безперспективна, бо, як відзначав Н.Бердяєв: «...чистої думки не існує, думка насичена хвилюваннями, емоціями і пристрастями» [5, с.175].

Не варто розглядати правосвідомість і у відриві від таких специфічних форм суспільної свідомості, як етичні, політичні, релігійні та інші імперативи, що впливають на форму і зміст правосвідомості. Це в сукупності і представляє інформаційний масив регулятивно-аксіологічної функції правосвідомості.

Духовне і культурне буття правосвідомості передбачає правову рефлексію, юридичне «відчуття», споглядання права, погляд в минуле, в сьогодення і майбутнє права, держави, всієї юридичної культури. У свідомості індивіда вони діють разом, в системі, утворюючи особливу духовну форму - правосвідомість.

Все це зайвий раз підтверджує, що формування правової свідомості - процес складніший, ніж просте віддзеркалення права. У зв'язку з цим, не можна погодитися з А. В. Суріловим, який вважає, що право як об'єктивний чинник відбивається в свідомості людини і тим самим стає правосвідомістю. Останній в співвідношенні з правом властивий рефлекторний характер [15].

Проте дана інтерпретація правосвідомості виключає зі свого аналізу дух права, не дає можливості здійснити акт істинної, правової ідентифікації, оскільки поза духовно-правовою суттю правосвідомість неминуче породжує в суспільстві юридичну «дисперсію» у формі правового «авторитаризму», «демократизму», юридичного нігілізму.

У контексті юридичного позитивізму зазвичай розуміють певне сприйняття правових феноменів, їх проекцію на свідомість. В цьому випадку особа, суспільство, держава не вимагає, не потребує духовно-етичного сенсу правосвідомості. Здається, юридичний позитивізм не зовсім точно вловив суть правосвідомості, яке не зводиться до простого віддзеркалення правової дійсності, а має досить глибоке і розгалужене соціальне коріння в правовому дусі, внутрішньому світі людини.

Таким чином, можна констатувати, що суттю даного феномену є духовна і душевна складові не лише окремої людини, але і соціуму. Як писав свого часу І. Л. Ільїн: «Лише духовне життя людства потребує природного і змістовно-досконалого права; лише душа, що має орган для (свідомого або несвідомого) духовного життя, здібна до нормальної правосвідомості. Людині-тварині можна зовсім обійтися без права; вона здійснюватиме торжество наївної сили. Людині як творцеві господарства неможливо жити зовні права, але можливо обмежитися однією поверхневою видимістю правоти, однією схемою права, культивуючи і застосовуючи погані і несправедливі «позитивні» норми. Лише людині як творцеві духовного життя доступна нормальна правосвідомість, лише їй дано шукати і знаходити праве право, бо лише їй відкрита мета права і його живе джерело» [8, с.9]. Саме це живе джерело і необхідно відновити у наш час для побудови нормальної правової держави, а також для формування здорової правосвідомості громадян цієї держави.

Щоб переконатися в правильності наших висновків, розглянемо структуру правосвідомості.

Дослідники правосвідомості як форми суспільної свідомості виділяють в її структурі різні елементи, проте при найближчому розгляді їх можна об'єднати в три групи: правова культура, правова ідеологія, правова психологія. Розглянемо і проаналізуємо кожну з них.

Культура як сукупність духовних і матеріальних надбань суспільства є одним з головних чинників творення права, зокрема законів як певної юридичної форми. Культурний розвиток суспільства визначає зміст і форми права, відповідно і право впливає на розвиток правової культури. Як стверджує В.В. Замай, зв'язок права і культури слід розглядати, як мінімум, в трьох аспектах:

- як складову самоцінну та невід'ємну частину національної та загальнолюдської культури;
- як особливий вигляд соціальних норм поведінки, що регулюють культурні відносини;

- як явище правової культури, безпосередньо пов'язаної з особистісним рівнем, який виражається у відношенні як до культури в цілому, так і до права зокрема [7, с.9].

Отже правова культура має особливе місце в загальній системі культури і обумовлена роллю права як соціального явища, здатного ввести в суспільне життя єдиний загальний порядок.

Правова культура виконує усі найважливіші функції загальної культури: слугує задоволенню соціальних потреб, впливає на соціально-правову дійсність в залежності від творчої активності, юридичних знань і, нарешті інтелекту конкретного індивіда [12, с. 70].

Слід зазначити, що на сьогодні поняття "правова культура" має неоднозначне тлумачення в сучасних гуманітарних науках.

У юридичній науці радянського періоду можна зустріти достатньо широкі визначення правової культури, наприклад, як системи "определенных та идеальных элементов, які відносяться до сфери дії права та їх відображення в свідомості і поведінці людей" або як "об'єктивованих результатів правової діяльності суспільства, а також відображення правових явищ в свідомості людини (правовій свідомості)" [4, с. 38].

В працях окремих вчених, зокрема А.Л.Лікас, О.В. Аграновської, О.О. Зорченко, правова культура розглядається як спосіб діяльності, технологія (прийоми, способи, процедури) діяльності в сфері права [1, с.12-15]. З інших позицій підходить С. І. Іванов, на думку якого правова культура проявляється як відповідність діяльності суб'єктів права вищим його досягненням (еталонам) в сфері правової регламентації суспільних відносин [12, с. 71].

На сучасному етапі в загальній теорії права під правовою культурою розуміють якісний стан правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи - станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини [13, с. 21; 30, с. 246].

Особливість правової культури проявляється в тому, що вона є комплексом уявлень спільноти людей про право, його реалізацію, про діяльність державних органів та посадових осіб.

Як відомо, правову культуру суспільства треба формувати і розвивати, а цей процес забезпечується перш за все правовою ідеологією. Отже розглянемо феномен правової ідеології, як елемента правосвідомості та значущого чинника формування правової культури.

Ідеологію як поняття, точніше кажучи, термін почали використовувати в кінці XVIII початку XIX століття у Франції. Поняття «ідеологія» як наукова категорія було введено французьким вченим Антуаном Деспотом де Трасі в його роботі «Етюд про здатність мислити». Пізніше, в іншому своєму фундаментальному чотири томному творі «Елементи ідеології», де Трасі докладно розглядає ідеологію як науку про ідеї; про те як вони виникають і про закони людського мислення. Де Трасі вважав, що ідеологія повинна служити теоретичною основою для правової, політичної, етичної і педагогічної наук.

Ідеологія, у тому числі і правова, є досить тривала духовно-ідеальна система проникнення і віддзеркалення суті якого-небудь соціального явища [11, с.147-150]. С.С. Алексєєв підкреслює, що «такі форми пануючої правосвідомості, як правова ідеологія, яка охоплює пануючі юридичні доктрини, професійна і масова правосвідомість, слід розглядати як частину правової системи» [2, с.212]. Подібні думки зустрічаються і у Е.В. Аграновської, К.Т. Вельського та ін. І. Е. Фарбер визначає її як «систему правових ідей, виражаючих інтереси і потреби класу» [18, с.212].

У зв'язку з цим слід зауважити, що визначення юридичної ідеології лише через класовий підхід не може повною мірою розкрити це явище, оскільки в цьому випадку з ідеології вилучаються властиві їй загальні соціальні, ментальні цінності народу, ідеї, погляди, що несуть в собі початкове духовно-етичне навантаження. В той же час, не можна цілковито ігнорувати класовий чинник в суспільстві.

Правова ідеологія є системою поглядів і ідей, в яких виражається відношення, осмислення, усвідомлення, розуміння правової дійсності різними класами, соціальними групами, правлячою елітою. Соціальна значущість правової ідеології полягає у визначенні чітких правових критеріїв оцінки соціального життя, її цінностей, утвердження взаємної доброї волі між особою, суспільством і державою.

Правова ідеологія визначає характер правотворчого процесу, синтезує різні політико-правові феномени в одне ціле. Немає в світі держави, що існує без правової ідеології. У змісті Конституції, інших законів держави законодавець вкладає своє розуміння, своє бачення належного способу соціального життя, який залежить від правових поглядів, ідей, теорій. Це і є правова ідеологія. Єдність державного життя, правового буття в значній мірі задається ступенем розвиненості правової ідеології.

Правова ідеологія - досить складне суспільне явище, що виступає своєрідною системою політичної інтерпретації, раціонального вираження і обґрунтування значимих для певного суб'єкта на даний історичний момент ціннісних властивостей, якостей, сторін, рис правової реальності [11].

Оскільки основною базою юридичної політики держави є суспільно-правова ідеологія, то в цьому випадку вона має бути наслідком духовно-етичних, соціально-правових, культурних шукань людини, суспільства, держави, результатом розумної суспільної згоди, гармонізацією інтересів різних соціальних суб'єктів, що, втім, не виключає диференційованої юридичної ідеології.

Але не повинно бути розриву дійсного зв'язку між буттям і свідомістю, оскільки в такому разі правова ідеологія об'єктивно не відобразить юридичну дійсність, що приведе не лише до деформації правосвідомості але і до упущень законодавчої політики держави.

Визнання і підтримка правовою ідеологією природного права що до прав людини, економічної, політичної і духовної свободи в суспільстві - один з найважливіших проявів її соціальної значущості.

Правова ідеологія зобов'язана нести в собі духовні, гуманні потенції, бути орієнтованою на загальноприйняті людські цінності, бути етично здоровою, зрілою, створювати необхідні умови для учасників суспільних стосунків в цілях сприятливої реалізації їх прав, свобод, законних інтересів, формуванню належного соціально значимого політико-правового режиму. Інакше кажучи, правова ідеологія повинна відображати прогресивні ідейні погляди своєї епохи, не відриваючи від себе соціально-історичний досвід суспільства.

Отже, правова ідеологія - це система ідей, доктрин, поглядів, що відображають і формують правову дійсність. Проте, як справедливо відзначив І.Е. Фарбер: «Зводити всю правосвідомість лише до ідей, поглядів неправильно. Безумовно, вона підпорядкована закону, вона глумачить і застосовує закон, але застосовує його не формально, а з душею, зі всіма своїми політичними, філософськими, моральними і правовими поняттями і відчуттями, ці останні грають далеко не малу роль» [18, с.92]. Отже, ми підійшли до дослідження третього елементу правосвідомості - до правової психології.

Правова психологія - це сукупність правових відчуттів, емоцій, переживань і тому подібне. Е.А. Лукашева дає наступне визначення даному феномену: «Соціально-правова психологія - це особлива форма віддзеркалення суспільного буття, особлива форма духовної діяльності, яка виникає в певних соціальних групах (великих і малих) на основі загальних умов їх життя, довкілля і характеризує їх відношення, що стихійно складається, до правових явищ суспільства - права, законності, судової діяльності» [10, с.22].

Згідно думці Т.В. Синюкової, правова психологія - це «свого роду стихійний, «несистемний» шар правосвідомості, що виражається в окремих психологічних реакціях будь-якої людини або тієї або іншої соціальної групи на державу, право, законодавство, інші юридичні феномени» [14, с.490].

Масова правова психологія є досить складним феноменом для дослідників. Вона проникає корінням в народні традиції, звичаї, в глибини колективного несвідомого. Тому, само виділення явища під назвою «правова психологія» вельми умовне, бо в реальному житті психологія окремої людини, колективу, суспільства завжди єдина. Тому не випадково до словосполучки «правова психологія» додають слово «соціальна». Але в цілях глибшого і об'єктивнішого вивчення правової свідомості визначення категорії «правова психологія» на наш погляд, є правильним підходом.

Проте, важко зрозуміти особливості, сутність, зміст юридичної психології того або іншого суспільства, якщо не прослідити її органічний зв'язок з характером менталітету і культури народу. Саме у даному базисі правова психологія людей черпає свої внутрішні резерви, що дозволяють їй бути самодостатньою. Наприклад, в теократичних державах релігійна психологія і в цілому світогляд народу має дуже сутнісний вплив на правопсихологічні переживання людей. Яскравими прикладами цього факту є мусульманські держави.

Що стосується сучасної української соціально-правової психології, то тут слід зазначити, що вона відрізняється певною подвійністю, суперечністю. Це пов'язано з тим, що велика кількість людей сприймають, почувають багато в чому ще у відповідності з радянським соціалістичним минулим, тоді як в країні сталися корінні правові перетворення. З цього виникає висока соціальна значущість юридичної психології українських громадян, які повинні в кінці кінців визначитися між минулим і майбутнім.

Правосвідомість не зводиться лише до інтелектуального аспекту, а вимагає діалектичного розгляду всіх її сторін, без необґрунтованих занижень одних компонентів з одночасним завищенням дійсного значення інших.

Будь-який індивід сприймає право, юридичне буття не лише за допомогою розуму, оперуючи при цьому науковими категоріями та поняттями, тобто раціональним способом, але і певним чином відчуває, емоційно реагує на те, як приймаються державою юридичні норми, на систему законодавства, що діє, акти правосуддя, правову реальність в цілому. Даний спосіб сприйняття права народом і окремим індивідом Л. І. Петражіцький назвав «інтуїтивним».

Все це важливо, адже від того, яке наше сприйняття, багато в чому залежатиме політико-правовий малюнок суспільства, його соціально-психологічні параметри, духовно-правова наповненість суспільних комунікацій.

Специфічним елементом правової психології особи є правова «совість», інтуїтивне розуміння, прагнення до справедливості, життєвого, етичного права. Відчуття совісті в праві є постійна спрямованість суб'єкта на наближення права, його іманентного змісту вимогам ідеального права.

К. Г. Юнг розглядає совість як прояв «божественної волі». З психологічної точки зору совість детермінована несвідомим змістом особи. Він писав: «Адже совість з прадавніх часів розумілась швидше як божественне втручання, чим як психічна функція; її наказ означав vox Dei (голос Божий). Це показує, яку цінність і яке значення надавали і надають даному феномену. Думка про те, що голос совісті є голос Божий, істинно психологічна» [3, с.80-98].

Законодавець в цьому сенсі повинен дотримуватися категоричного імперативу, який був сформульований І. Кантом: «Чини так, щоб ти завжди відносився до людства і в своїй особі, і в особі всякого іншого так само, як до мети, і ніколи не відносився б до нього як до засобу» [9, с.230].

Тут необхідно відзначити, що для змісту західної юридичної психології характерний більший акцент на формально-юридичні, політичні аспекти, чим на духовні чинники. У правовій психології Заходу не знайшлося гідного місця релігійному і етичному відчуттю правової совісті, що значно звузило її можливості [6].

Юридична психологія східних слов'ян ближча, ніж правова ідеологія, до релігійного коріння буття, бо в її духовних структурах існує нераціональна асиміляція або відторгнення ідеологічно чужих чинників.

Так, наприклад, соціально-правова психологія українського суспільства, багатьма дослідниками характеризується як еkleктична і невизначена, яка обумовлена самим характером соціального життя, його суперечністю і неоднозначністю.

Правові реформи, що проводяться державою і що характеризуються певною суперечністю, на соціально-психологічному рівні яскраво демонструють не здатність суспільства до їх сприйняття і просування в життя, оскільки на рівні базових цінностей багато з них неприйнятні народів. Декларованні, але не відчуті суспільством норми і принципи не здатні викликати «очікувану» соціальну мотивацію, без чого неможливе формування стійкої схильності до них. Це явище може бути пояснене тим фактом, що західні правові цінності, які нав'язуються нашому народові, не здатні миттєво викликати соціальне схвалення з тієї причини, що багато з них - це плід західної культури, «вистраждані» багатовіковими перетвореннями і ефективно вони працюють саме в тому середовищі. Україна ж має свій політико-правовий досвід, свої традиції і не враховувати цього не можна, а інакше соціальні потрясіння неминучі, що ми і спостерігаємо в нашому повсякденному житті.

Таким чином, правова психологія має самостійне значення в структурі правової свідомості, володіє своїм понятійним апаратом і здатна активно проявляти себе у сфері дії права.

Розглянувши структуру правосвідомості і виділивши в ній правову культуру, правову ідеологію і правову психологію ми визначили, що еством правової свідомості виступає духовна і душевна складові не лише окремої особи, але і всього соціуму. При цьому, як виявилось, провідним елементом правосвідомості виступає правова ідеологія, яка має бути визначена державою і широко пропагуватися серед населення з метою формування і розвитку адекватної правосвідомості. Якщо ж це не відбувається, чи то внаслідок не розуміння важливості даних дій в середовищі державних чиновників вищого ешелону влади, чи то внаслідок небажання тих же чиновників займатися пропагандою законності і правопорядку в нашій країні, так або інакше в суспільстві починає розвиватися такий негативний феномен як правовий нігілізм.

Правовий нігілізм у сфері прав і свобод особи, будучи однією з форм деформації правосвідомості, на сучасному етапі розвитку України виступає явищем, що негативно впливає на стан законності, громадського порядку, розвиток позитивної активності особи. Діапазон форм прояву правового нігілізму у вказаній сфері вельми широкий: від зневіри в можливість реального використання і захисту законодавчо-гарантованих прав і свобод, до віри в можливість безкарного порушення прав людини. Подібні негативні тенденції в свідомо-вольових початках формування і реалізації поведінкових актів суб'єктів суспільних стосунків виступають серйозною перешкодою на шляху демократичних перетворень українського суспільства, що мають на меті досягнення цивільного світу, згоди і суспільного спокою, реального, а не декларативного проголошення прав людини. У зв'язку з цим правовий нігілізм відносять до негативних чинників державного і суспільного життя, що представляють загрозу національній безпеці, а питання детального вивчення і створення стратегії подолання правового нігілізму, особливо у сфері прав людини, набувають практичної і теоретичної значущості і виступають об'єктом уваги вчених, політиків, дослідників, засобів масової інформації.

Висновки. Дослідження ества і структури правосвідомості дає можливість глибше осмислити багато процесів, що відбуваються в нашому суспільстві. Спостерігаємий всюди, низький рівень правової культури, правової освіти населення відбивається на правовій психології і сприяє розвитку правового нігілізму. Даний соціальний феномен відображає зростаюче недовір'я до влади, розчарування населення в можливості побудови в нашій країні цивільного суспільства і правової держави. В зв'язку з цим, необхідно всіма доступними засобами, у тому числі і ЗМІ, підвищувати правову освіту населення, з одного боку, і підсилити вимогу до влад в проведенні правових реформ для оздоровлення суспільної свідомості українських громадян.

Джерела та література:

1. Аграновская Е. В. Правовая культура и обеспечение прав личности / Е. В. Аграновская; отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : Юрид. лит., 1988. – 142 с.
2. Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев. – М. : Наука, 1981. – 320 с.
3. Аналитическая психология: прошлое и настоящее / К. Г. Юнг, Э. Сэмюэлс, В. Одайник, Дж. Хаббэк. – М. : Мысль, 1995. – 450 с.
4. Баранов П. П. Проблемы теории правосознания и правовой культуры : учеб. пособие / П. П. Баранов, В. В. Русских. – Ростов н/Д. : РЮИ МВД России, 1999. – 80 с.
5. Бердяев Н. А. Царство Духа и Царство Кесаря / Н. А. Бердяев. – М. : Мысль, 1995. – 360 с.
6. Берман Г. Д. Западная традиция права: эпоха формирования / Г. Д. Берман. – М., 1994.
7. Замай В. В. Культура и право : взаимодействие, взаимопроникновение, взаимосвязь / В. В. Замай // Наука о культуре : итоги и перспективы : науч.-информ. сб. – М. : Изд-во РГБ, 1998. – Вып. 3. – С. 9-11.
8. Ильин И. Л. О сущности правосознания / И. Л. Ильин. – М. : Мысль, 1993. – 420 с.
9. Кант И. Соч. : в 6 т. / И. Кант. – М. : Мысль, 1963-1966. – Т. 4.
10. Лукашева Е. А. Социально-правовая психология / Е. А. Лукашева // Советское государство и право. – 1971. – № 8. – С. 22-30.
11. Мальцев Г. В. Право как идеологическое явление / Г. В. Мальцев // Советское государство и право. – 1973. – № 3. – С. 12-20.
12. Молчанов А. А. Правовая культура в социальной жизни : вопросы методологии / А. А. Молчанов // Правоведение. – 1991. – № 1. – С. 69-73.

13. Семитко А. П. Правовая культура социалистического общества : сущность, противоречия, прогресс / А. П. Семитко. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 172 с.
14. Синюкова Т. В. Правосознание и правовое воспитание / Т. В. Синюкова // Теория государства и права / под ред.: Н. И. Матузова, А. И. Малько. – Саратов, 1995.
15. Сурилов А. В. Теория государства и права / А. В. Сурилов. – К., Одесса, 1989. – С. 450.
16. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л. И. Петражицкий. – СПб., 1909. – Т. 2.
17. Уледов А. К. Структура общественного сознания / А. К. Уледов. – М. : Наука, 1968. – 360 с.
18. Фарбер И. Е. Правосознание как форма общественного сознания / И. Е. Фарбер. – М. : Юридич. лит-ра, 1963. – 430 с.

Лучанська В.В.

УДК 168.522 + 130.2

РЕГІОНАЛЬНО-НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ ЕКОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ЧИННИК ГУМАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Очевидна потреба в нових концептуальних підходах, які могли б пояснити людині характер її сьогодняшнього буття і зафіксували значення екології культури в інформаційному суспільстві. Людина 20-21 століть побачила світ надзвичайно суперечливим, багатополосним, розрізним, фрагментарним, а також, завдяки інформаційним технологіям, єдиним. Людські істоти прагнуть до досягнення безлічі цілей і в той же час досліджують, яким чином та або інша мета може бути досягнута найефективніше, з найменшими втратами для досягнення інших цілей. Найбільш руйнівною і небезпечною є криза культури, розмивання основних культурних та моральних норм, існуючих тисячоліттями, які складають ядро екології культури в інформаційному суспільстві. В сучасній напруженій екологічній ситуації необхідне спеціальне вивчення особливостей становлення людини до природи в різних культурах. Роздумуючи над сенсом життя, людина оцінює навколишній світ, вибудовує визначену ієрархію цінностей, формує для себе ціннісні орієнтації. Особливе значення і актуальність набуває в сучасних умовах дослідження світу ціннісних орієнтацій молоді в пошуку сенсу життя, оскільки світ проходить черговий етап ломки традиційних цінностей. Історична цінність нового покоління полягає в забезпеченні безперервності цивілізаційного процесу, передачі фундаментальних цінностей від старшого покоління до майбутнього покоління. Молодь – чуйний барометр культурного розвитку суспільства. По тому, які цінності визнаються молоддю пріоритетними, можна дати адекватну оцінку етичного здоров'я даного суспільства. Вирішити проблему, чим в дійсності є «Я», покликана екологія культури, завдання якої – представити адекватну модель взаємин людини і природи, тобто людського в людині. Людність не лише виражає єство екології культури, але і стає властивістю буття людини. Людність - гарант етичної стабільності внутрішнього світу людини. Людність дозволяє особливим чином досягати суспільно значимі цілі. Людність є реалізацією гуманізму, з одного боку, а з іншої – передумовою для формування гуманістичного відношення до природи. Культурологічне осмислення реалізації людності дає гуманізм, як світоглядна система в інформаційному суспільстві. Пізнавши аксіологічні закономірності в екології культури, які стосуються існування цінностей, людина в змозі виробити ту або іншу життєву позицію, почати творчість нових цінностей на основі концепції екології культури в інформаційному суспільстві.

В монографії «Методологічні підстави теоретичного аналізу екології культури в інформаційному суспільстві» висвітлено процеси розвитку екології культури в інформаційному суспільстві. Кажучи про екологічну культуру, слід зазначити, що вона спирається на розуміння природи як найбільшої цінності, як загальної умови виживання людства в цілому і кожного окремого його представника. Теоретико-методологічну основу дослідження склали твори класиків світової і вітчизняної культурологічної і філософської думки, а також праці сучасних вчених, які займаються вивченням єства і форм прояву екологічної культури. Це дозволило здійснити дослідження вибраної теми з врахуванням наявних в різних областях наукового знання теорій і концепцій. У сучасній культурології достатньо багато місця приділяється розгляду таких проблем, як екологічна культура і екологія культури, екологічна етика, біосферні концепції культури, культура і глобальні проблеми людства, діяльність Римського клубу: критика безперервного зростання індустріального суспільства, нові ідеї в області організації життя людей (А. Печчеї, Л. Меддоуз і ін.), типи взаємин людини і природи. Головне завдання – формування морального обличчя людей. Екологія духу людського неотделима від екології всього соціокультурного середовища – природних і соціальних умов, повсякденних людських відносин, ціннісних орієнтацій, сім'ї, умов соціалізації і самореалізації, атмосфери, традиціями і звичаями. Екологічний стиль мислення – передумови екологічного синтезу знань. Розуміння витоків і істоти екологічних проблем, їх оцінка, а також вироблення певної позиції відносно стратегій їх дозволу і перспектив розвитку людської цивілізації. Сучасна екологічна криза ставить під загрозу життя всього людства і подолання кризи можливо лише на основі формування нового типу взаємин людини і природи, відповідно до адаптаційних здібностей природних систем, що унеможливають руйнування і деградацію природного середовища.

В монографії використані сучасні матеріали, які характеризують екологічну ситуацію на планеті, ситуацію в Україні, рівень екологічної культури людей. У частині критичного аналізу притягується ряд праць, досліджень ближнього і далекого зарубіжжя, література німецькою мовою. Широкий культурний